

P I C • E N • C E L

CCc19830410-005/1

SALUTACIÓ

Moltes vegades de camí cap a les terres altes del Bergadà, cap al Cadí, el Pedraforca o el Moixeró, tot just sortint de Berga i arribats a les aigües del pantà de la Baells, ens ha sorprès i cridat l'atenció un conjunt de muntanyes escarpades i alteroses que ens queden a la dreta.

El nostre esperit excursionista ha pensat cada vegada "algun dia m'agradaria conèixer-les".

Avui ens proposem, doncs, satisfer una mica més les nostres ànsies d'exploradors i coneixedors del país.

La serra de Pic-en-cel és realment un lloc d'aquells que cal conèixer, un lloc sorprenent que ens amaga en el seu interior secrets importants: fonts, cingleres, masies, monestirs, boscos, panorames.

Com sempre, amb aquesta excursió pretenem solament ensenyar una mica una zona, serà després l'excursionista qui, atret pel seu encant, aprofundirà en el seu coneixement.

Aquesta vegada ens servirem de l'ajuda del GR-4, ja que segueix un itinerari molt interessant i els seus senyals ens acompanyaran en la nostra marxa.

La coneixença de Berga i els seus voltants per l'opció turística, és també, creiem, un bon complement. Esperem que tothom se senti a l'arribar a casa amb el seu bagatge més pler.

GEOGRAFIA FÍSICA

Geogràficament el Bergadà correspon a la conca alta del riu Llobregat i els seus principals afluents en aquest sector.

La comarca està dividida en dues zones o subcomarques: l'Alt Bergadà format per les muntanyes altes del Pre-Pirineu, amb la serra del Cadí i del Moixeró com a frontera, i les del Verd, Ensija, Peguera, Catllaràs, i, les valls del riu Llobregat en la seva part alta, amb els rius Bastareny, Bagà i Saldes; i el Baix Bergadà, contrada de relleus suaus que forma part de la depressió central catalana i que correspon a la vall mitja-alta del riu Llobregat, amb les rieres de Merola, Clarà, la Portella, Pontarró i Merdançol en la seva totalitat; la part esquerra del riu Merlès i la riera de Montclar afluent del Cardener.

En la línia divisòria de les dues unitats hi ha unes serres que formen la frontera de la depressió central en aquesta zona i que tenen, a l'igual que les altres serres frontereres, unes característiques comuns. Són les serres de Queralt i de Pic-en-cel.

Igualment que el Montseny, Montserrat, Sant Llorenç del Munt, Bertí, Boumort, Busa, etc, la serra de Pic-en-cel i la de Queralt estan formades per pudingues -conglomerat de pedres arrodonides- que provenen de l'acumulació en altres èpoques de les pedres aportades en un mar central per cabalosos i torrencials rius que al consolidar-se i cimentar-se formaren aquesta roca tan característica.

La posterior erosió ha donat formes espectaculars a aquestes muntanyes (això és particularment manifest a Montserrat) que estan plagades d'agulles i monòlits de pedra amb grans roques punxagudes, però arrodonides a la vegada.

La serra de Pic-en-cel dóna aigües al riu Merdançol, al nord, i a la riera de la Portella, al sud. Està formada per una serra de punxes, la més alta de les quals, el Salga-aguda assoleix els 1171 m. De nord a sud l'atravessen una sèrie de colls molt estrets, els més importants són: les canals de Sant Miquel, el coll del Tei, el coll de la Creu de la Salga i el coll de Forcons.

De la carena principal en surt, en direcció sud, una branca que forma la Quar.

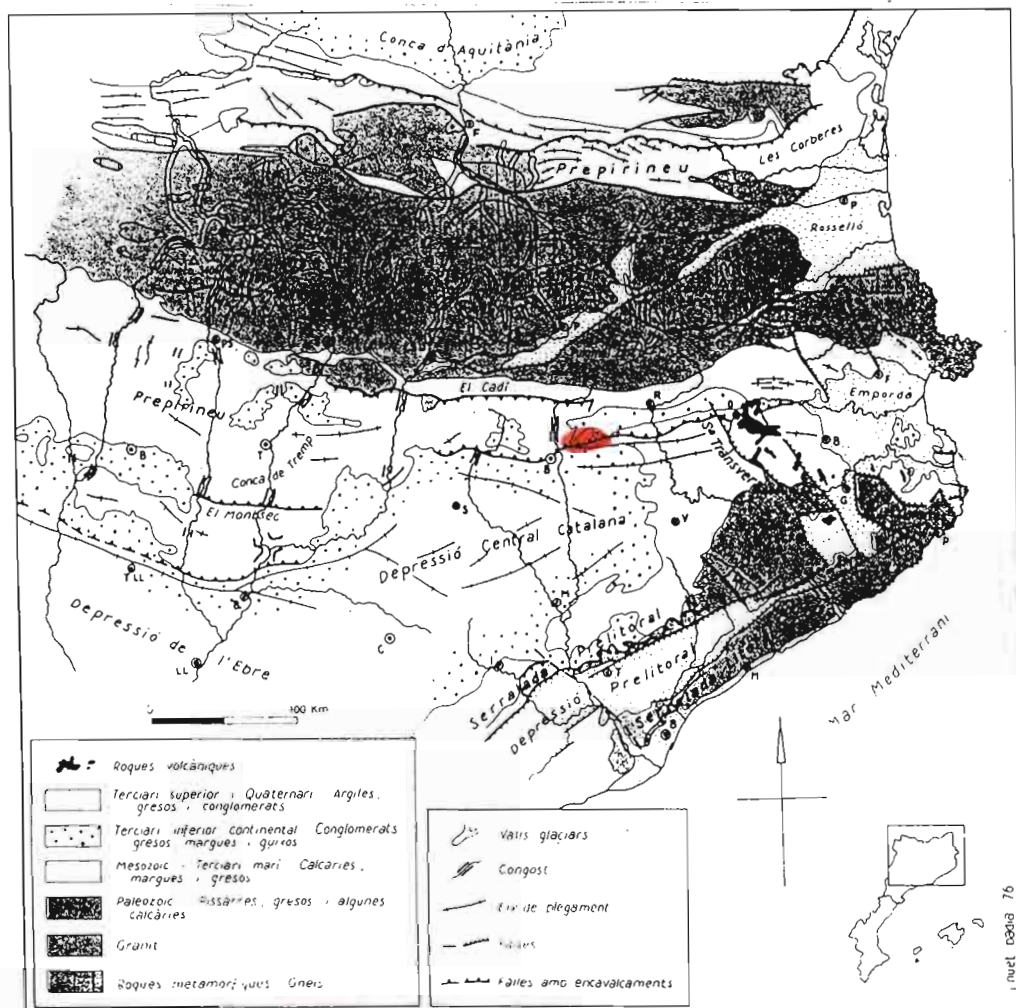
CLIMA

La temperatura estiuenca és envejable, encara que la davallada termomètrica és ben sensible a la matinada i rarament supera els 15°. Els hiverns són freds, tal com correspon a la seva altitud.

En aquest país s'enregistren les màximes precipitacions anuals de tot el territori català. Les pluges no es distribueixen regularment entre els mesos de l'any. Els mesos més eixuts són els hivernencs (desembre-gener), i els de més precipitacions els tardorals (setembre-octubre). Els temporals de llevant solen ser els que proporcionen més quantitat d'aigua.

A més de mil metres d'altitud, a l'hivern, les precipitacions solen ser de neu, degut a què la temperatura imperant és inferior als 0°, almenys a les matinades. Generalment, són nevades lleugeres d'un gruix de pocs centímetres.

El Bergadà no és país de vent. Els vents de ponent solen elevar les temperatures i donen poca pluja. Els de llevant ordinàriament van acompanyats de pluges intenses i empenyen els núvols amb marcada velocitat.

VEGETACIÓ

Per la seva vegetació, la plana del Baix Berguedà és encara una terra mediterrània que en estat natural seria coberta d'alzinars de carrasca. La relativa abundància de les pluges fa, però, que el bosc submediterrani de pinassa (Pinus nigra) i de roures de fulla petita principalment (Quercus cerrioides) ocupi extensions importants a les obagues i a les fondalades.

Una gran part del bosc primitiu del Baix Berguedà, sobretot dels alzinars de la plana, ha estat destruïda i transformada en camps de conreu. A les terres desforestades incultes, el sòl acostuma a ésser cobert per una pastura seca de fenàs de marge i jonça (Brachypodio-Aphyllanthetum) que forma una catifa d'herba força contínua.

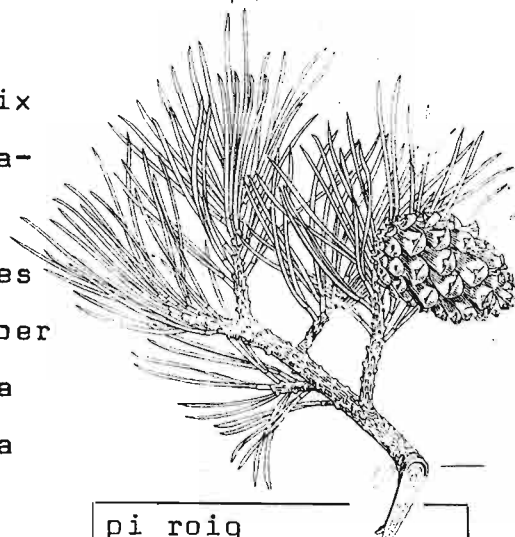
La pineda de pi blanc (Pinus halepensis) amb brolla de romaní com a sotabosc, al Berguedà s'infiltra tímidament pels solells més arrecerats i no puja gaire més amunt de Montclar.

A través d'una estreta banda de bosc submediterrani de pinassa amb roures de fulla petita, important, per exemple a la Quar, sovint amb vegetació mediterrània d'alzinar als solells, hom passa, en entrar a l'Alt Berguedà, a l'estatge submediterrani del roure martinenc (Quercus pubescens).

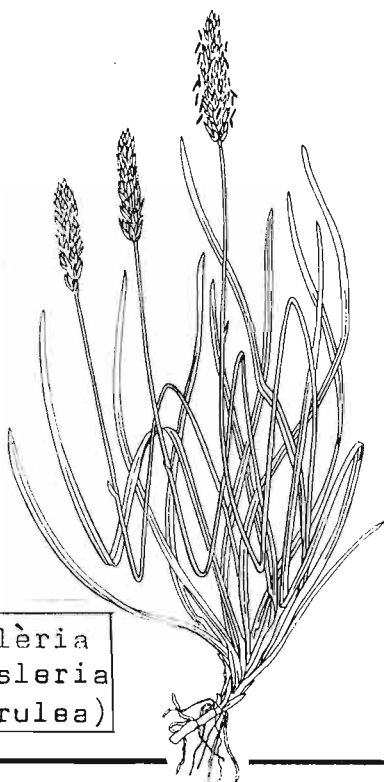
La pineda de pi roig presideix el paisatge submediterrani de la part baixa de l'estatge montà en una gran part del vessant meridional dels Pirineus que en estat natural ocuparia al Berguedà una gran extensió compresa entre els 900 i 1300 metres.

El sotabosc d'aquesta pineda hi descobrim espècies tan notables com el fenàs boscà (Brachypodium sylvaticum), la fetgera (Anemone hepatica), el marxívol (Helleborus foetidus), l'espunyidera vernal (Gallium verum), la pri-

.../...

pi roig
(Pinus sylvestris)

Seslèria
(Sesleria
coerulea)

.../...

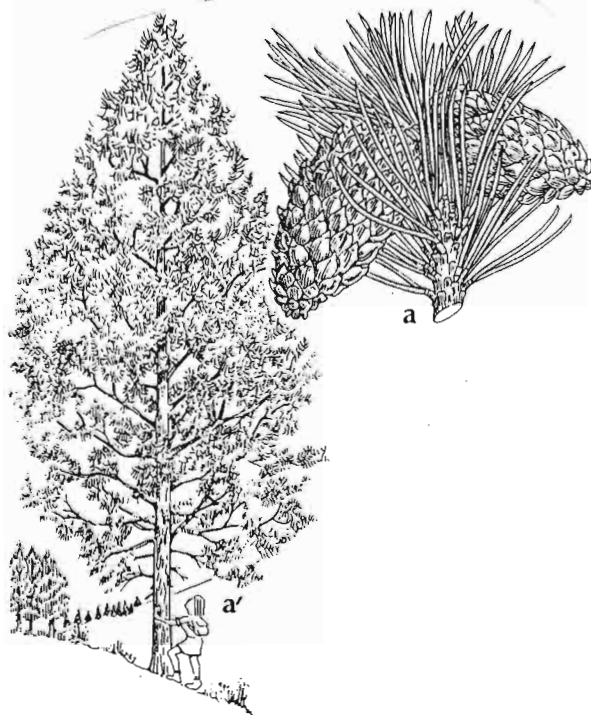
mula vera(Primula veris ssp. columnae), diverses violes(Viola alba, Viola sylvatica), la betònica(Stachys officinalis), etc.

Sovint a les pinedes secundàries de pi roig el sotabosc correspon amplíssimament a la seslèria(Sesleria coerulea ssp. calcareae), gramínea de fulla relativament ampla que té el seu òptim a l'Europa central i que encara és molt freqüent a la part calcàrea dels Pirineus. També hi resulten prou abundants l'espigol pirinenc(Levandula angustifolia var. pyrenaica), un petit càrex(Carex humilis) i l'antil·lis de muntanya(Anthyllis montana).

A la part alta de l'estatge montà, entre els 1300m i 1600m, hi trobem principalment pi roig i faig, l'arbre de la muntanya humida que ací ocupa una petita extensió de terreny, però que encara fa

bosc a les obagues frescals del massís de Catllaràs fins a Queralt i Gresolet.

La vegetació subalpina que s'hi fa, per damunt dels 1600m té com a element principal i característic el bosc de pi negre(Pinus mugo ssp. uncinata). El nom li prové de la fusta més fosca que no pas la dels altres pins, no pas de l'escorça, més aviat grisa. Les seves fulles, curtes i verdes, fan aplevats prou densos que recorden una brotxa; les pinyes petites, ofereixen una assimetria marcadíssima, amb els escudets de la banda que mira el sol molt marcats. Molt sovint el sotabosc herbaci està format per l'ussona(Festuca scoparia) i seslèria(Sesleria coerulea ssp. calcareae). El matollar de neret

Branquilló i pinyes de pi negre
(a) aspecte general de l'arbre
(b) (Pinus mugo ssp. uncinata)

Flor de neu
(Leontopodium alpinum)

.../...

.../...

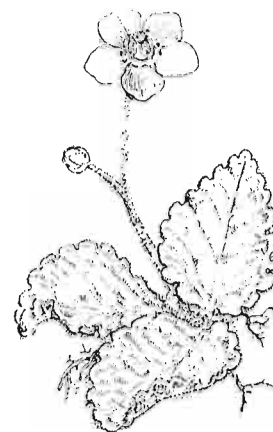
(Rhododendron ferrugineum), tan típic de la muntanya subalpina silícia, és rar al Berguedà, on hi ha massa calç. En canvi, el ginebró(Juniperus communis ssp. alpina), indiferent a la calç, pot ésser freqüent a les clarianes de la pineda.

La flora de l'alta muntanya del Berguedà comprèn moltes espècies notables, entre elles l'edelweiss(Leontopodium alpinum), que hi és extremament rar. Atès el baix nivell de civisme del nostre poble, aquesta espècie es troba en aquest moment en vies d'extinció total. Convé que tothom compregui que tallar ni tan sols un bri d'aquesta planta és un acte que mereix la reprovació de tots els excursionistes autèntics i dels amics de la muntanya que desitgen que el patrimoni natural de la nostra terra es conservi per a les generacions vinents.

Altimira o corona de rei
(Saxifraga longifolia)

Pujant cap al coll del Tei trobem a les fissures de les roques calcàries la comunitat d'altimira i d'orella d'ós(Saxifraga-Ramondetum myconii), sens dubte un dels poblements rupestres més vistosos de les nostres muntanyes. I això perquè tant l'altimira o corona de rei(Saxifraga longifolia), com l'orella d'ós(Ramonda myconii) són dues plantes esplèndides. La primera fa unes rosetes basals de fulles estretes i testes, aplicades contra la roca, com una gran borla capgirada, fins que al cap d'uns quants metres de créixer emet una sorprenent tija florífera, de mig metre i més, carregada de flors blanques; la segona disposa de fulles blanques però aspres, també aplicades i molt peludes -d'on li ve el nom popular- i d'unes magnífiques flors liloses llargament pedunculades. Aquesta comunitat té òptim a les parts altes i calcàries de l'estatge montà pirinenc.

Orella d'ós
(Ramonda myconii)

És la pròpia de les comarques pre-pirinenques. El senglar hi és present en les emboscades altes comes dels cims capdavaners.

L'embardissament dels boscos i la despoblació rural, ha permès la proliferació de tota mena de mamífers.

S'hi han localitzat els animals següents: l'ós pirinenc (extingit), llop (extingit), senglar, teixó caní, teixó porquí, gat mesquer, fagina, gorja blanca, guilla, llúdria, llebre, conill, mostel·la, taüp, esquiol, rata de bosc, isard (molt rar) i l'eriçó.

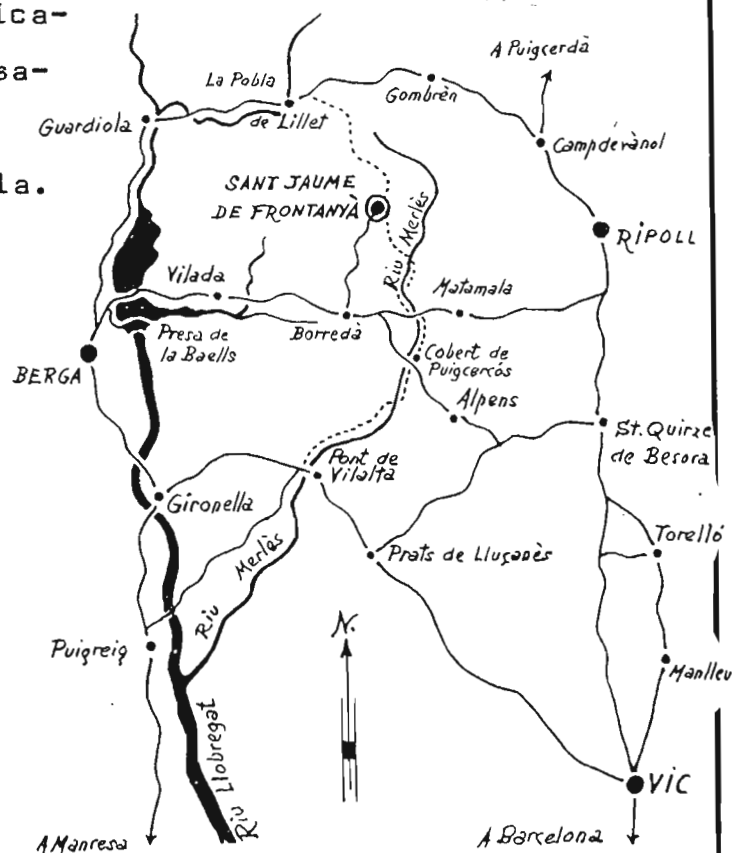
La diversitat d'ocells que volen i prolifereix és extensíssima. Cal destacar: l'àliga, duc, corb, esparver, mussol, gamarús, garça, òliba, tord, gaig, merla, tudó ...

La fauna fluvial és molt limitada. Només barbs i bagres que poden arribar als quaranta centímetres de llargària. Granotes i gripaus són abundants en tot el llarg dels rius. Hi ha també algunes espècies de serps anfibies i la salamandra s'observa en indrets d'aigua pura i transparent, immòbil mostrant el seu colorit.

Els rèptils són especialment abundants en els indrets solellosos i poc freqüentats. Tots són inofensius, llevat de l'escurçó, la picada del qual sol proporcionar desagradables conseqüències, no tan greus com la dita popular senyala.

L'esquiol és el mamífer més abundant en les pinedes que arrelen en la vall del Merlès. És un animal simpàtic que moltes vegades s'escapa de les perdigonades dels caçadors gràcies a llur lleugeresa i vivacitat.

GEOGRAFIA HUMANA

La població del Berguedà ha evolucionat de manera irregular al llarg del temps, tot i que a causa de la modernització de l'agricultura el segle XVIII, la indústria tèxtil el XIX i l'explotació del lignit el XX ha provocat augmentos de població notables. Així a mitjan segle XIV hi havia uns set habitants per km², aquesta xifra no es doblà fins quatre segles més tard; tornà a doblar-se un segle després, es a dir el 1850, amb 28 habitants per km². El 1965 tenia 40 habitants per km². Els municipis més poblats són Berga i Gironella, el segueixen per aquest ordre les poblacions industrials de Puigreig, Avià, Casserres, Cercs, Bagà i la Poble de Lillet. Tenen una població mínima (al voltant de 64 habitants per km²) els municipis de la Quar, Capolat, Gòsol, Castellar del Riu i Fígols. Últimament els increments de les poblacions industrials no han compensat la davallada general de la comarca. L'agricultura és poc important, especialment a l'Alt Berguedà. Així la superfície total conreada és d'un 10 %. Els conreus principals són el blat i l'ordi, també el blat de moro i les patates.

municipis	superfície km ²	població 1965	població 1960	índex de creixement 1900-1960 (1900 = 100)	mercat agrícola més proper (rodalia)	altres mercats agrícoles	àrea comercial	subàrea comercial
Avià	27,14	1 980	2 213	185	Berga	Casserres de Berguedà	Manresa	Berga
Bagà	42,99	2 464	2 410	301	la Poble de Lillet	Berga	Manresa	Berga
Berga	14,06	11 198	9 822	180	propri (comarcal major)	-	Manresa	Berga
Borredà	43,60	663	747	89	Vilada	Berga - Vic	Manresa	Berga
Capolat	34,29	177	220	93	Berga	Navès	Manresa	Berga
Casserres de Berguedà	28,91	1 959	1 985	136	propri (rodal mitjà)	Berga - Gironella	Manresa	Berga
Castell de l'Areny	24,56	72	105	42	Vilada	Berga - la Poble de Lillet	Manresa	Berga
Castellar de N'Hug	46,76	270	422	74	la Poble de Lillet	Ripoll	Manresa	Berga
Castellar del Riu	32,62	186	198	64	Berga	-	Manresa	Berga
Cercs	46,93	3 629	4 148	780	Berga	-	Manresa	Berga
l'Espunyola	35,26	435	470	123	Berga	Casserres de Berguedà	Manresa	Berga
Fígols de les Mines	29,49	79	228	104	Guardiola de Berguedà	Berga	Manresa	Berga
Gironella	6,84	5 827	5 638	191	propri (rodal major)	Berga - Casserres de Berguedà	Manresa	Berga
Gisclareny	36,75	84	108	48	la Poble de Lillet	Berga	Manresa	Berga
Gòsol	55,49	308	402	56	Guardiola de Berguedà	-	Manresa	Berga
Guardiola de Berguedà	73,16	1 970	1 936	329	propri (rodal mitjà)	Berga - la Poble de Lillet	Manresa	Berga
Montclar de Berguedà	22,08	245	283	80	Casserres de Berguedà	Berga	Manresa	Berga
Montmajor	75,83	703	744	107	propri (local) - Cardona	Berga	Manresa	Berga
la Nou de Berguedà	25, -	284	451	172	Berga	-	Manresa	Berga
Olvan	35,60	1 420	1 543	196	Gironella	Berga	Manresa	Berga
la Poble de Lillet	51,32	2 651	2 732	204	propri (rodal mitjà)	-	Manresa	Berga
Puigreig	46,23	6 260	6 279	169	propri (rodal major)	Berga - Manresa	Manresa	-
la Quar	37,89	92	142	51	Gironella	Prats de Lluçanès	Manresa	Berga
Sagàs	44,94	381	389	113	Gironella	Berga	Manresa	Berga
Saldes	66,56	745	1 064	288	Guardiola de Berguedà	-	Manresa	Berga
Sant Jaume de Frontanya	21,15	51	73	34	Ripoll	-	Manresa	Berga
Santa Maria de Merlès	51,36	545	569	141	Prats de Lluçanès	Berga	Manresa	Berga
Valcebres	27,87	813	944	206	Guardiola de Berguedà	Berga	Manresa	Berga
la Vallidana ¹	8,48	481	419	149	Berga	-	Manresa	Berga
Vilada	22,49	671	717	143	propri (local-subrodal) - Berga	Vic	Manresa	Berga
Viver i Serrateix	66,81	522	552	115	Casserres de Berguedà	Navès	Manresa	-
el Berguedà	1 182,46	47 165	47 953	176				

renda comarcal bruta (estimació 1960-65): 1 163 325 894 pts densitat: 39,9 h per km² (1965)
renda anual 'per capita' (estimació 1960-65): 24 260 pts població disseminada: 26,70% (1960)

1 la Vallidana ha estat agregada a Berga el 1963

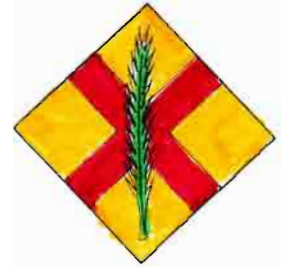
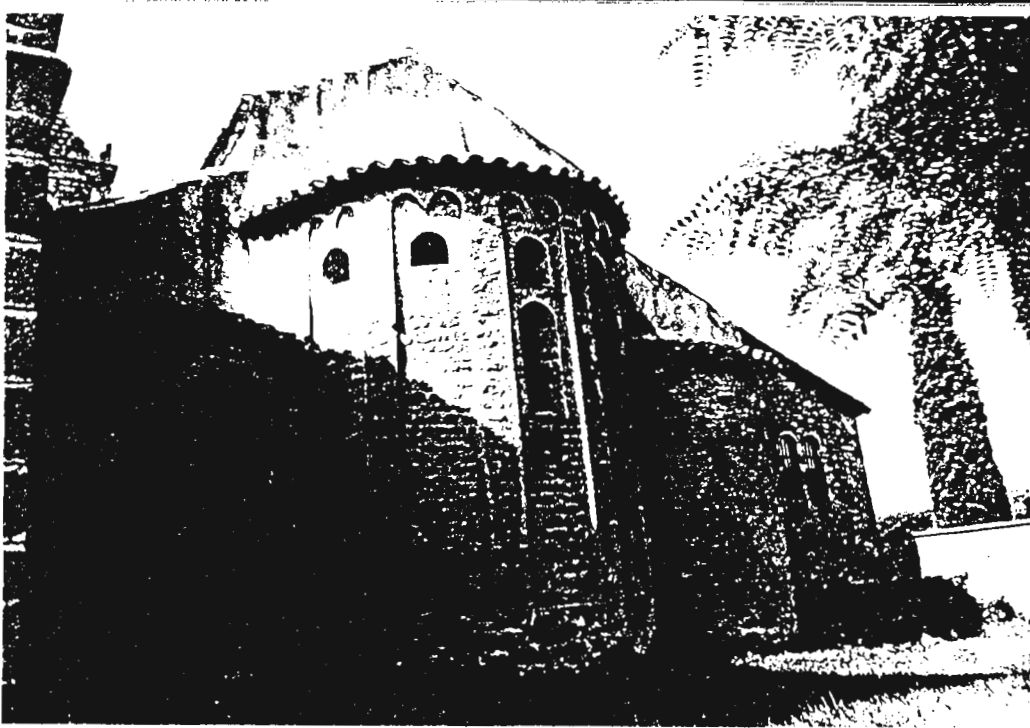
La ramaderia té importància al Berguedà i si bé el bestiar de llana va en regressió el bestiar boví va en augment. També abunda el bestiar porcí, que a l'igual que el boví, es dona més al Baix Berguedà.

La industrialització de la comarca ha estat afavorida pel riu Llobregat, font d'energia i eix de comunicació amb Barcelona. La indústria tèxtil, que havia assolit una gran importància a partir del segle XVIII, és en regressió; ocupa a la vora dels 4500 treballadors a Berga, Avià, Puig-reig, Gironella, Guardiola, Olvan i Cercs, que representen la meitat dels treballadors industrials de la comarca. És força important l'extracció del lignit, els jaciments principals ocupen el triangle Fígols-Vallcebre-Saldes i la franja Cercs-Peguera; aquesta indústria ocupa 3500 treballadors, la meitat dels quals són d'origen no català. La majoria dels minaires viuen fora dels municipis on tenen el seu treball.

Una altra indústria bergadana és Carbur Metàl·lics de Berga-Olvan, empresa fundada el 1899, fou la primera indústria electroquímica de l'estat. Fa poc temps que va deixar de treballar la gran fàbrica de ciment portland, la del clot del Moro de la Pobla de Lillet, la primera creada a Espanya, que ho fou el 1901. Hi ha encara una altra fàbrica de ciment a Cercs.

El futur industrial de Berga no és gaire falaguer. La crisi energètica ha revitalitzat un xic l'explotació de la conca minera i l'aprofitament de la força hidràulica del riu ha portat a la gran construcció del pantà de la Baells i es podrien aprofitar els salts de les colònies tèxtils; tanmateix la crisi actual no deixa preveure cap futur optimista pròxim.

mercats comarcals	coeficient d'activitat mercantil				índex de cohesió mercantil	comarques sobre les quals exerceixen influència (per ordre d'importància de l'atracció)
	creada dins la zona de mercat	atreu d'altres zones de mercat	cedida a altres zones de mercat	retinguda dins la zona de mercat		
Berga	528	164	34	655	124	Solsonès 5
Viladà	(43)	0	(30)	(113)	30	
Gironella	213	19	83	149	70	Osona 9
la Pobla de Lillet	155	13	27	141	91	Ripollès 2
Puig-reig	170	40	75	135	79	Bages 40
Navars (Bages)						
Casserras de Berguedà	78	41	32	87	112	
Guardiola de Berguedà	109	0	42	67	61	
mercats extracomarcals						
Cardona (Bages)						
Montmajor	22	0	14	8		
Prats de Lluçanès (Osona)	17					
Ripoll (Ripollès)	3					
conjunt comarcal	1 295	56	109	1 242	96	
comarques receptors de l'activitat cedida, per ordre d'importància		Bages	85			
		Osona	19			
		Ripollès	4			
		Solsonès	1			

D'or una creu plena de Sant Andreu de gules amb una palma de sinople ressaltant en pal.

*Capçalera exterior de l'església de Sant Andreu de Sagàs (1977)
(R. Viladés)*

SAGÀS

Sagàs és un municipi estès entre la riera de Merlès i la de Pontarró. La població, molt disseminada, és cada any més escassa (281 h el 1975); un grup de cases formades a l'entorn de l'església parroquial de Sant Andreu integren el cap del municipi.

L'església és esmentada ja a l'acta de consagració de la catedral d'Urgell (839) amb el nom de Sagasse. A l'arxiu hom pot llegir que el disset de les calendes d'agost de l'any quart del regnat del rei Carles, es a dir, el 16 de juliol del 903, a petició del prevere i dels habitants d'aquell indret, els quals havien construït el temple, el bisbe Nantigis d'Urgell consagra consagra l'església, etc. Aquesta consagració no correspon a l'església actual, que és de la primera meitat del s. XI, sinó a una altra d'anterior.

L'edifici actual és un destacat exemplar romànic de planta basilical, molt alterat per reformes successives. Originalment tenia tres naus, però les dues laterals foren aprofitades més tard per a fer-hi capelles, que flanquegen la nau central. En el punt d'encreuament dels braços que formen la creu llatina de la planta s'alça un cimbori d'estructura quadrada. Al fons de l'església hi ha tres absis. L'absis central presenta exteriorment un fris d'arcuacions cegues, disposades de dues en dues, separades per unes bandes llombardes. El campanar és modern. Actualment està en procés de restauració: el rascat de l'arrebossat de les parets és ja molt avançat, i s'han descobert

.../...

.../...

unes sepultures antropomorfes a la zona presbiteral, força interessants; els ossos que s'hi han recollit s'estan analitzant mitjançant les probes de carboni-14.

Sembla molt probable que procedia d'aquesta església un frontal romànic d'altar, que es conserva al Museu Episcopal de Vic, i que representa escenes del martiri de Sant Andreu amb un Pantocràtor al centre. És una magnífica taula, de 170 cm per 96 cm. Sembla que correspon a aquest frontal, també, dues taules laterals que es conserven al Museu Arqueològic Diocesà de Solsona. Assenyalem que pel nadal del 1971 es va posar en circulació un segell de correus que representa un fragment de l'altar de Sant Andreu de Sagàs.

SANT MAURICI DE LA QUAR

L'església parroquial de Sant Maurici guarda la imatge romànica de la Mare de Déu de la Quar, procedent del santuari de Santa Maria de la Quar. És una bonica talla de fusta policromada. Fa aproximadament 135 cm d'alçada, la qual cosa la converteix en un dels exemplars més alts dintre la imatgeria romànica catalana que representa la figura de la Mare de Déu. És una obra possiblement del final del segle XII o fins, potser, del segle XIII. Malauradament, diverses restauracions modernes i un repintat poc afortunat li han fet perdre l'encant original. L'afegitó d'objectes estranys (corona, arracades, rosaris, etc) li acaba de restar atractiu. És una representació hieràtica, mancada de vida i que fa de cadira a Jesús, és a dir, la Sedes Sapientiae. La imatge és estilitzada, i les faccions són gracioses i ben dissenyades. El treball, en general, tot i no ésser gaire reeixit, ha pogut obtenir un conjunt esvelt, bé que sense gaire sentit de la proporció. El Fill, una imatge independentment adaptada, té una figura estàtica.

La imatge de la Mare de Déu de la Quar abans d'ésser restaurada, en una fotografia anterior a l'any 1930

El Santuari de la Quar, al cim d'un espectacular con rocós ja mencionat des dels primers temps històrics.

*La imatge de la Mare
de Déu de la
Quar (1975)
(A. Bastardes)*

EL SANTUARI DE LA QUAR

El santuari de la Quar es troba encinglerat a 1069 m alt., al sector NE del terme de la Quar, dalt una formidable mola rocosa, en un pla envoltat per un cingle vertical que ateny més de 100 m, damunt el coll de Jovell (vegeu itinerari a peu). Domina una magnífica panoràmica sobre la vall del riu Merlès, el Bergadà i els cims pirinencs. Correspon a l'antiga parròquia de Santa Maria de la Quar, esmentada ja el 839 en l'acta de consagració de la catedral d'Urgell amb el nom d'Illa Corre (probable llatinització de Lakorr, variant sufixal del basc, lakarr -munt de grava- que deu referir-se al penyal on s'alça).

A partir del 840 hi hagué un retrocés en el poblament de tota la comarca, que motivà una forta desorganització política i religiosa i la parròquia possiblement fou abandonada. Amb la represa de Guifré el Pelós, a partir del 879, s'establiren al territori una sèrie de pagesos que passaren a estar sota la jurisdicció del representant del comte, el vicari del veí castell de la Portella. L'església fou reedificada i consagrada el 899. Una mala lectura de l'acta havia donat peu a una sèrie d'interpretacions sobre suposats altars d'ídols pagans o sobre una possible profanació de l'església per part dels mussulmans, ara sense fonament.

El territori assignat a la parròquia anava de la riera de Merlès, al riu de Borredà, fins a la serra del Mascaró, al Montsent, i els

.../...

Vestigis de la construcció romànica de la Quar (1975) (A. Bastardes)

Truncat: al 1er, les armes dels Saportella: d'or una portella de gules; al 2on, d'or un arbre arrencat de sinople acompanyat de tres pinyes d'or (de les armes dels Pinós) posades 2.1.

.../...

Quadres (topònim no identificable), i segurament comprenia els territoris actuals de la Portella i de Sant Maurici. La fundació del monestir de la Portella dins la seva demarcació desplaçà aquesta església com a centre espiritual i els senyors de la Portella la donaren al monestir el 1069; els monjos en tingueren cura des del segle XII (l'abat de la Portella delegava generalment el prior o el cambrer que era instituit capellà del curat de Santa Maria i de la fillola de S. Maurici).

De l'edifici romànic resten molt pocs vestigis, que cal descobrir enmig de les construccions posteriors. Cal destacar-ne un mur en el qual figura un aparell amb blocs de pedra quadrats i escantonats a cops de martell i sense polir i que presenta unes obertures similars a unes portes, cobertes amb arc de mig punt adovellat.

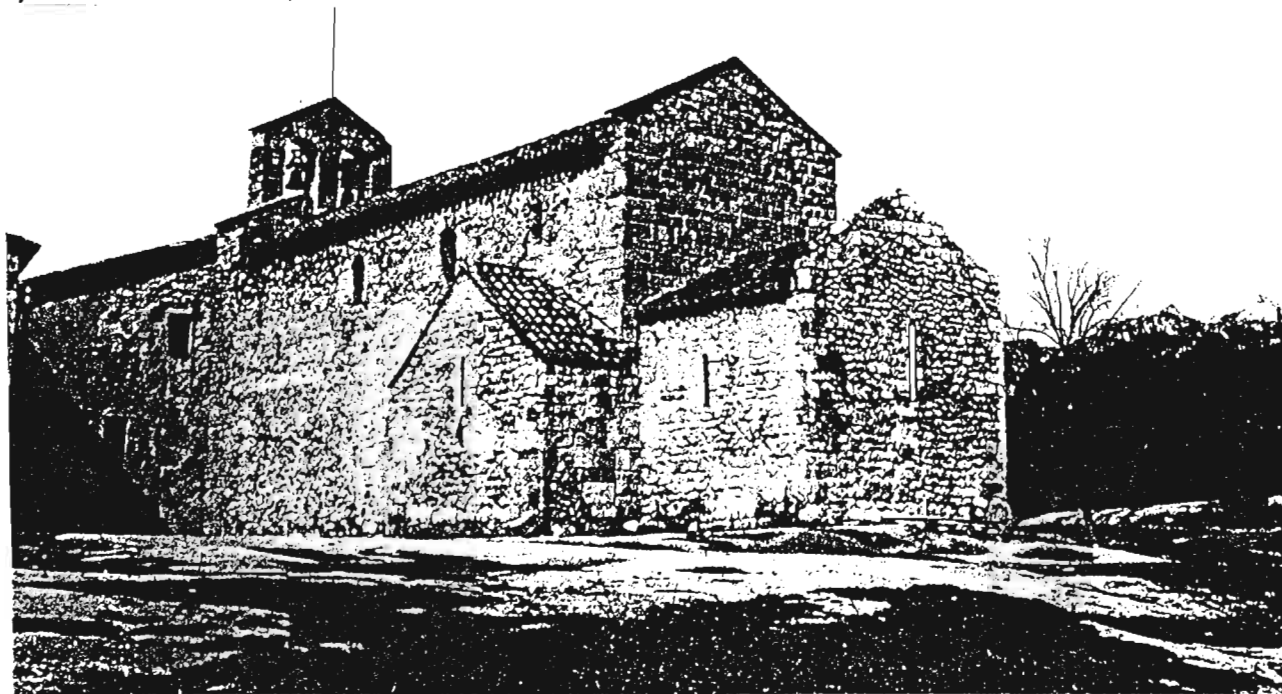
A l'església de la Quar era venerada una bonica imatge romànica, actualment guardada a l'església parroquial de Sant Maurici de la Quar (vegeu descripció de Sant Maurici).

L'edifici fou ampliat amb un campanar al segle XVI alhora que hom capgirà l'entrada, de sol ponent a sol ixent; fou ampliat de nou amb capelles al segle XVIII i molt transformat encara el 1840, quan hom construí un cambril nou, tres capelles laterals i repintà tot l'interior. Al costat de l'església hi ha la casa rectoral i dels ermitants.

La creença popular que l'aigua de les piques de l'aigua beneïta guaria de les berrugues portà a la construcció de la pròxima font de les Berrugues. Encara actualment els dilluns de Pasqua de Pentecosta s'hi celebra missa i s'hi canten els goigs.

A 3 km de Gironella per la carretera de Berga cal travessar el riu per un pont que porta a la colònia de les Planes, des d'on una pista puja(1 km) a Obiols. Antiga parròquia pertanyent al municipi d'Avià.

La data de la fundació primitiva de l'església continua essent una incògnita. D'Obiols tenim una notícia de l'inventari dels béns del monestir de Ripoll de cap a l'any 980, on consta que en la dotació del 888 els comtes Guifré i Guinedilda li donaren l'església de Sant Vicenç d'"Albiols, quae est consecrata". D'altres diuen que és esmentada com a propietat del monestir de Ripoll l'any 935. És possible que aquesta església fos de propietat particular del comte, i la seva donació a Ripoll devia formar part de la reorganització monàstica empresa durant la repoblació del territori. És possible que ja abans hi hagués en aquell indret un nucli de població, els vestigis dels habitatges de la qual són visibles (entorn de l'església hi ha tombes antropomòrfiques excavades a la pedra, a més d'una torre de fusta). Fins hi ha qui creu que hi havia en el lloc un monestir d'eremites des d'època visigòtica -a l'entrada de l'església hi ha una tomba a l'interior de la qual fou trobada una moneda d'or del rei Ègica(687-702)-. Tampoc no manca qui afirma que aquesta església fou la mesquita del poblat àrab d'Albiol. Tot això, però, són meres suposicions sense cap fonament prou sòlid.

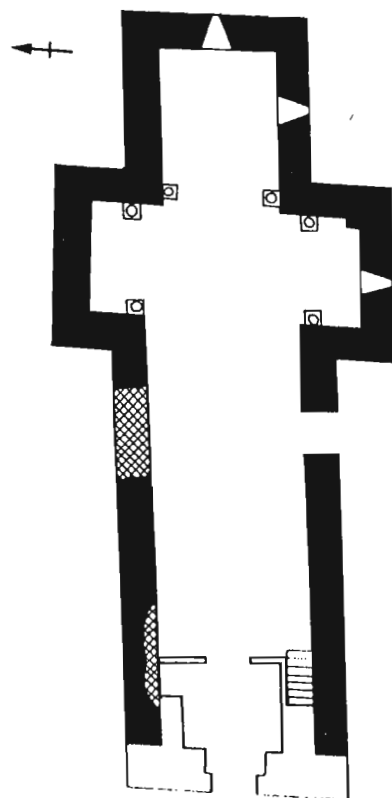
Vista exterior de l'església de Sant Vicenç d'Obiols des del costat sud-est (1976) (R. Viladès)

L'església consta d'una sola nau rematada amb una absis trapezial, a llevant, i amb un petit transsepte; l'absis i els braços del transsepte es comuniquen amb la nau per mitjà d'uns arcs de ferradura, tots ells de la mateixa altura, molt baixos en relació amb el sostre de la nau. El transsepte constitueix així una veritable nau transversal amb unitat arquitectònica pròpia.

La porta original s'obre al mur sud de la nau. A la façana occidental n'hi ha una altra de romànica. A l'època romànica pertanyen també les finestres de la part alta del mur sud de la nau. La interpretació arquitectònica del monument a de prendre en consideració tota una sèrie de detalls d'aparells i d'estructures. Diguem, per començar, que a l'ala sud del transsepte es veu l'inici d'un arc, que hauria hagut d'ésser semblant a l'arc triomfal, i que demostra que l'edifici havia estat previst inicialment amb tres absis i, probablement, amb tres naus com a Pedret. El canvi de projecte es produeix en curs de construcció car a l'ala nord del transsepte ja no es comença l'obertura per a l'absis lateral.

L'escultura del monument és interessant i se situa als capitells i bases del creuer. Sis columnes monolítiques circulars porten capitells de marès que, sobre una estructura cúbica, són decorats de faixes horitzontals, més o menys amples, quadrades o circulars, com graons, i acabats en un àbac quadrat. Les bases presenten, a sobre el sòcol, una escòcia molt ampla, entre dos tors, més aviat estrets, tipus derivat del califal però que anuncia ja les formes de les bases romàniques.

Així doncs, l'actual edifici és el resultat d'una sèrie d'etapes de construcció i de reformes que es poden veure tan en l'interior com en l'exterior de l'església que tenen el seu inici en l'època pre-romànica. L'aspecte que presenta Sant Vicenç d'Obiols és bastant acurat gràcies a la darrera restauració feta pel Servei de Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona entre el 1959 i el 1962, que ha procurat tornar l'església al seu estat primitiu.

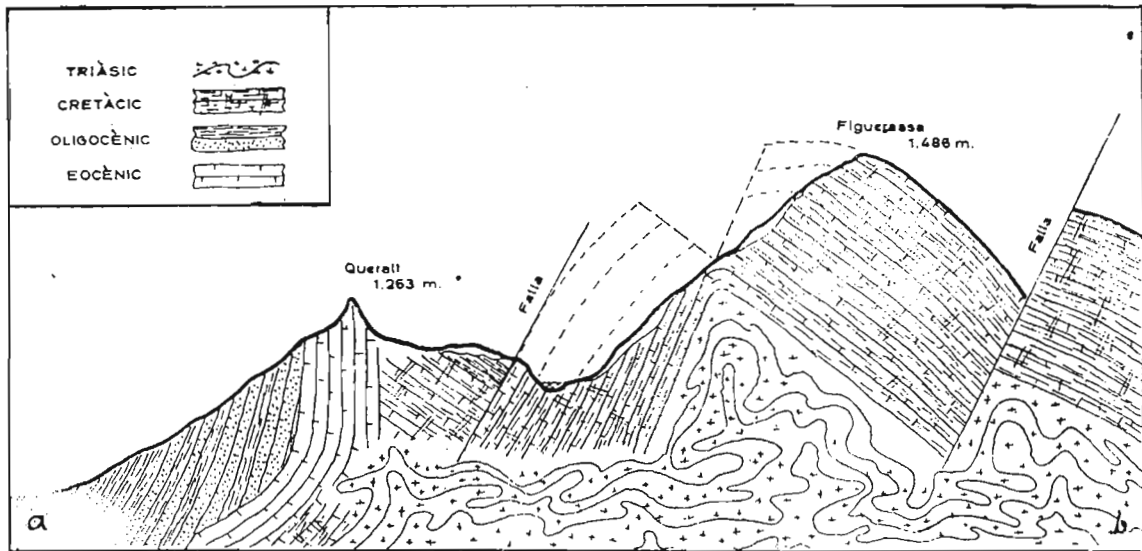

El santuari de Queralt o de Santa Maria de Queralt, accessible en automòbil a través d'una carretera tortuosa i estreta, és situat al mateix cim de la serra de Queralt, al NW del nucli urbà de Berga, dins l'antic municipi de la Valldan.

El 1386 un mercader bergadà, dit Francesc Garreta, féu construir el santuari primitiu; al segle XVII fou objecte d'una restauració completa i més tard hom hi construï un hostal. Centre d'una important devoció comarcana, depengué administrativament de la parròquia de Sant Pere de Madrona, del terme de la Valldan. Prop del santuari hom convertí en capella també la cova on la tradició situa la trobada de la imatge. Aquesta fou coronada canònicament l'any 1916, i amb aquest motiu hom emprengué també una restauració completa de la capella de la cova. L'església actual patí moltes dissorts en les guerres civils del segle XIX i sobretot en la de 1936-39, durant la qual desaparegué el retaule de l'altar major, una obra barroca notabilíssima destinada a emmarcar amb la seva grandesa la diminuta imatge de Maria. Després de la guerra hom féu un retaule nou, inaugurat el 1964. L'any 1975 va restar acabat el nou campanar i el 25 d'abril hom beneí les campanes.

Al santuari de Queralt és venerada una imatge de la Mare de Déu. És de les que en diem "trobades" per haver estat trobada per un pas-

Tall geològic amb l'estratigrafia, de Sud a Nord.

El punt a correspon al Qm. 34 de la carretera de Sant Llorenç de Morunys.

.../...

tor enmig de fets prodigiosos. La llegenda que el poble ha conservat en tota la seva puresa primigènia se'ns presenta aureolada de miracles i narracions que són més enllà de la veritat i de la mentida, més enllà de la crítica històrica i que s'escapa a tota comprovació. En forma resumida ve a dir que fou trobada pel bover de la masia de Vilaformiu, a qui se li havia escapat, cingles amunt, un bou de la vacada. Corregué a empaitar-lo, i quan el trobà, el veié agenollat davant una diminuta imatge mig amagada en una esquerdada de la roca. Se l'emportà a la masia, però, en arribar-hi, li havia desaparegut de la caputxa on se l'havia ficada. L'endemà torna a trobar-la al mateix lloc de la muntanya, i es repeteix el fet del dia abans. I així mateix un altre dia, fins que decideixen de pujar-hi la bona gent de Vilaformiu, acompanyats del pastor, i, tal com aquest els deia, van trobar la imatge de la Mare de Déu que els sonreïa a l'ombra d'un cirerer boscà florit abans de temps. Amb aquesta troballa prodigiosa comença el culte de Santa Maria de Queralt.

Es tracta d'una talla de fusta policromada de 53 cms d'alçada que alguns creuen pertanyent a l'escola tolosana. La Mare de Déu seu damunt el setial, amb forma de banc llis. El cap és molt gros, i hi han estat dibuixades unes faccions molt marcades i fins exagerades, si bé tots els detalls són bonics i adequats. El coll és gros, ample i molt sut. Porta una túnica amb l'escot del coll rodó. Té un cos menut, amb el pit molt estret, evidentment desproporcionat, sobretot tenint-ne

.../...

.../...

en compte el cap. Amb la ma esquerra sosté el Fill, dempeus damunt el seu genoll esquerre.

El Fill té una figura completament deformada, sense proporcions. La cara és gairebé grotesca, amb un front molt baix, uns ulls esparverats, un nas llarg i una boca encongida. Amb la ma esquerra sosté el llibre i amb els dos dits de la ma dreta beneeix.

Com tantes imatges, tampoc aquesta no pogué evitar algunes mutilacions. La més important és que li fou serrada la corona original que duia i hom li col·locà un

cargol al cap, a fi de poder-hi acoblar una altra corona, evidentment menys d'acord amb l'estil de la imatge.

Pel que hem apuntat, ja es pot deduir que la imatge, més que no pas el mèrit artístic, té valor per l'antigüetat, tot i que, atesos la forma i l'estil, la manera com té col·locat el Fill i la solució que hom ha donat al dibuix dels plecs, ens podriem preguntar sobre l'autenticitat d'aquesta imatge com a romànica. Sigui com vulgui, es tracta d'una obra que creiem no anterior al segle XIV. Aquesta imatge, l'any 1916, amb motiu de la seva coronació canònica, fou restaurada per Dionís Renard.

L'etimologia del mot "Queralt" és un compost del substantiu quer i l'adjectiu alt, i vol dir muntanya alta. L'arrel quer, d'origen celta, basc o hebreu, segons diversos autors, la trobem assíduament en la toponímia del país i sempre amb la mateixa significació de muntanya, puig, pujol, turó: Querot, Querós, la Quar, la Quera, Querforadat, etc.

VIROLAI

A LA MARE DE DEU DE QUERALT

Ave Maria, gentil Sobirana
d'aquest aspre cimbal,
manteniu sempre la fe berguedana
a recer de Queralt.

Mare de Déu, amb aquesta oreneta
que us aleteja damunt de la mà,
torneu al cor de la plana inquieta
la llum tranquil·la del vostre mirar.

Des d'ací dalt, conduïu la ramada
de viles blanques al vostre redós.
Sou la mestressa d'aquesta encontrada
i tot lo nostre, Maria, és per Vós.

Alimenteu-nos la fe i l'esperança
amb l'alegria que fa el vostre Nom.
Així la Pàtria anirà retrobant-se
en la pregària fervent de tothom.

I si algun dia la lluita separa
l'anella ferma de totes les mans,
venint a Vós i invocant-vos per Mare,
tots tornarem a sentir-nos germans.

Mare de Déu, que regneu en l'altura
sobre un altar de muntanyes i pins,

feu arribar algun alè de llum pura
a l'ombra amarga dels nostres camins.

Amb tot el pes de la vostra puresa
estrangleu el porcell sota el peu,
que amb el cor lliure i l'ànima encesa
ja no veurem més camí que la Creu.

Per cada nafra i per cada ferida,
Vós coneixeu l'ungüent cordial.
Tots els malalts i vençuts de la vida
es trobaran pel camí de Queralt.

Vetlleu damunt de les llars berguedanes
el vell caliu de Jesús, que no mor;
i qui us enyori per terres llunyanes
en sentirà l'espurneig dintre el cor.

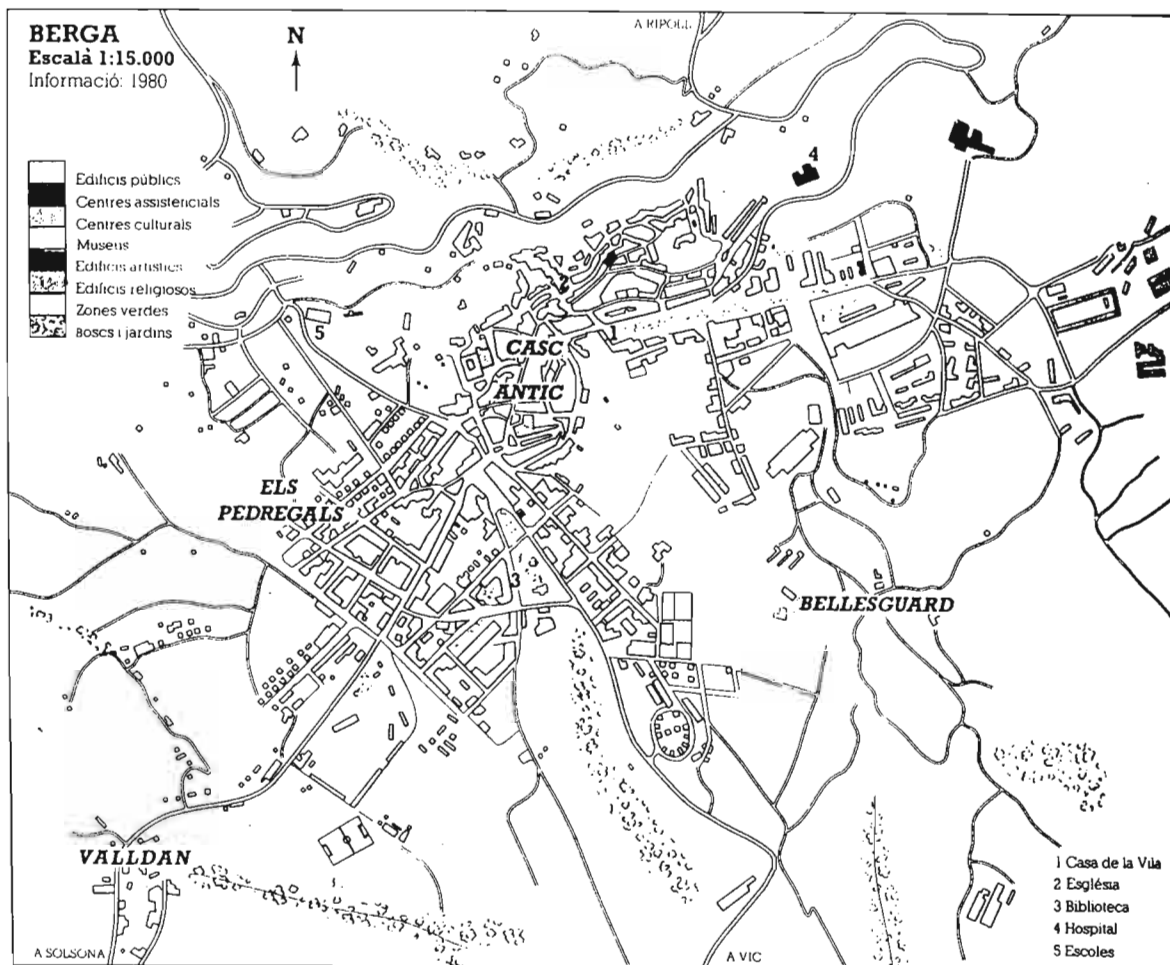
L'Avemaria que us canten els llavis,
té gust de segles, de Pàtria i d'escó:
dolça Regina dels nostres besavis,
obriu-nos pas cap a un nou horitzó.

I al capdavall d'un camí d'agonia
amb ploriqueigs i rialles d'il·lús.
per sempre més acotxeu-nos, Maria,
en el somris immortal de Jesús.

Pregueu per nosaltres, santa Mare de Déu. Perquè siguem fets dignes de les promeses del Crist.

P R E G U E M

Us demanem, Senyor Déu, que concediu als vostres fidels la salut de cos i d'ànima; i per la intercessió de Santa Maria Verge allibereu-nos de la present tristesa i doneu-nos l'eterna alegria. Pel Crist Senyor nostre. Amén.

BERGA

Berga, centre i capital de la comarca del Berguedà, és una vella ciutat, amb carrers torçats i costeruts. Aquesta ciutat medieval murallada, és avui una de les ciutats dormitori més importants de Catalunya fora de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Al llarg del temps Berga ha tingut dues històries paral·leles: una història política que pesa molt en la història general de Catalunya i, per altra banda, una història econòmica del més alt interès.

Berga, possiblement fundada pels íbers, fou centre d'un pagus, a l'època romana. A l'època medieval, els comtes de Cerdanya, un segle després de la seva reconquesta, hi establiren al començament del segle X la capital d'un comtat independent. El segle XIV fou fundada l'abadia de monges cistercenques de Montbenet, instal·lada posteriorment a l'església hospitalera de Sant Joan. En la guerra dels nemences (segle XV) es mantingué fidel a la Generalitat i fou ocupada pel príncep Ferran.

Fou a la baixa edat mitjana, amb motiu de la celebració de les

.../...

Quarterat: 1er i 4rt, de Catalunya (d'or, quatre pals de gules); 2on i 3er, d'atzur cinc bolcants d'argent (de les armes dels Berga-Saga) posats en sautor (escut emprat al segle XIX).

.../...

festes del Corpus, que s'inicià la Patum, anomenada primerament la Bulla, tradició força viva, encara actualment.

Durant la guerra dels Segadors (segle XVII) encunyà moneda, ocupada pels castellans, fou encara represa el 1654 pels francesos i recuperada l'any següent pels exèrcits de Felip IV. Fou filipista durant la guerra de Successió. Durant la guerra contra Napoleó esdevingué seu de la Junta General de Catalunya, l'any 1811. El 1837 es convertí en seu definitiva del govern carlí (Junta de Berga). El 1840 fou presa pel general Espartero. El 1873 fou ocupada pels carlins. El 1932 es veié afectada per l'aixecament anarquista. Des del 1939 té guarnició militar, la qual ocupa l'edifici que havia pertangut a les colònies escolars de l'ajuntament de Barcelona.

En l'aspecte econòmic des del segle XVI havia adquirit importància la indústria de la llana, fins que a mitjançant segle XVIII començà a ésser substituïda per la del cotó. Fou l'any 1770 quan els germans Farguell inventaren la màquina de filar dita la Bergadana que representava molts d'avantatges davant les màquines angleses de l'època. És per tot això que Berga és el bressol de la indústria tèxtil catalana. Actualment amb Puig-reig i Gironella, Berga té importants fàbriques tèxtils.

L'agricultura encara hi és important. Hom pot trobar-hi alguna vinya, el blat, però, és el conreu principal, amb el moresc i la patata.

En l'actualitat Berga té als voltants dels dotze-mil habitants.

BORREDÀ

És un municipi situat en el punt de contacte del Ripollès amb el Berguedà, a la zona dels darrers contraforts dels Prepirineus.

El municipi té una extensió de 43,60 Km² i és format per la parròquia i antiga quadra de Borredà, per les de Salselles i de Sant Martí de Boatella, i per la de Roma o Comià.

Les activitats industrials es redueixen a fàbriques tèxtils d'artesanía o familiars, amb sis o set telers com a màxim. És manté l'antiga fàbrica Picas, amb el nom de Tèxtil Borredà S.A. Hi ha també una torneria de ferro i una altra de fusta. El poble compta també amb tres granges.

L'església de Santa Maria o església parroquial, presideix la plaça de la població. L'edifici primitiu desaparegué en alçar-se al segle XI una nova església romànica. D'aquest segon temple queda encara el mur de ponent, on es troba la portalada, refeta o construïda de nou el segle XVIII.

La vila té antigues cases que recorden l'època de creixença i prosperitat del segle XVIII, amb llindes de pedra, moltes de les quals duen la data de construcció. Són cases altes, sovint amb una galeria al darrer pis, com és típic dels pobles de muntanya. És remarcable Can Font, l'antiga fonda, edifici espaiós que és el més antic del poble: data en part del segle XVI, i fou ampliat als segles XVII i XIX, i amb un curiós pou incorporat a l'edifici original.

SANT JAUME DE FRONTANYÀ

Està situat al NE de la comarca del Berguedà, on forma una bossa que fa frontera amb el Ripollès. El terme municipal té una extensió de 21,15 Km². El nucli principal és el poble de Sant Jaume, que és un petit conjunt d'una mica més d'una vintena de cases, arrencades en part en dos carrers, el de Dalt i el de Baix, que conflueixen en una plaça on es troba l'església parroquial de Sant Jaume.

L'església parroquial fou consagrada l'any 905 pel bisbe d'Urgell, Nantingís; l'acta de consagració, que s'ha conservat és signada també per Guifre II Borrell, comte de Barcelona, Girona i Osona, i pel seu germà Miró II el Jove, comte de Cerdanya, Conflent i Berguedà, al qual pertanyia el territori de la nova parròquia. La primitiva església, situada dalt del Serrat, prop del mas Frontanyà, a l'indret conegut per Frontanyà Vell, fou reemplaçada al segle XI per un nou edifici romànic, que és el que ha arribat fins els nostres dies.

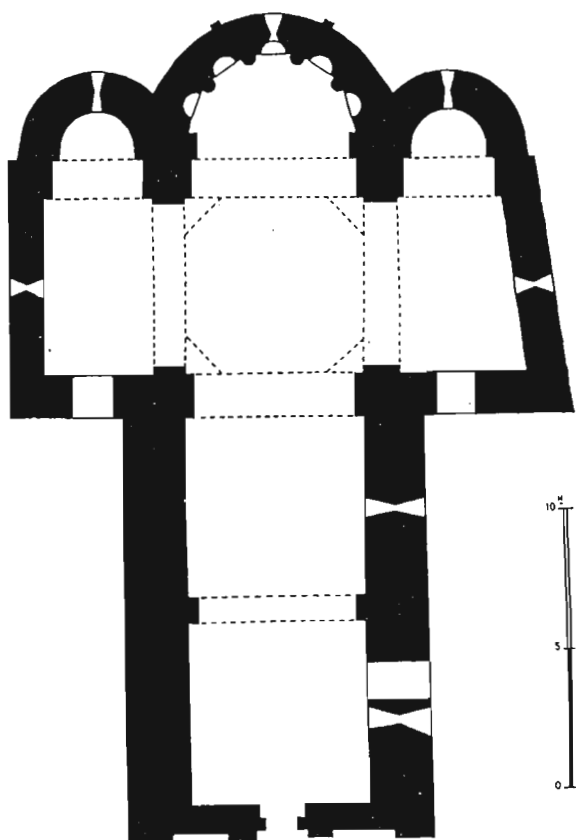
Des dels seus inicis, Sant Jaume havia estat un priorat de canonges regulars de l'ordre augustinà i se sabia que hi havia existit l'edifici del monestir i un claustre. Se'n trobaren proves palpables l'any 1965 quan, en enderrocar la casa rectoral adossada a l'església, aparegueren capitells, columnes, tombes antropomorfes, etc. pertanyents al claustre.

El primer prior del monestir que coneixem es deia Ramon Arnau, a mitjan segle XII; després d'Arnau Fresc, mort el 1395, els priors començaren a ésser-ne titulars sense residir-hi, fet que precipità la decadència del monestir, que restà finalment abandonat a la fi del segle XVI, en ésser secularitzat pel papa Climent VIII. Els bens de l'antic priorat passaren a la mitra solsonesa i el títol honorífic de prior recaigué damunt d'un canonge de la catedral de Solsona.

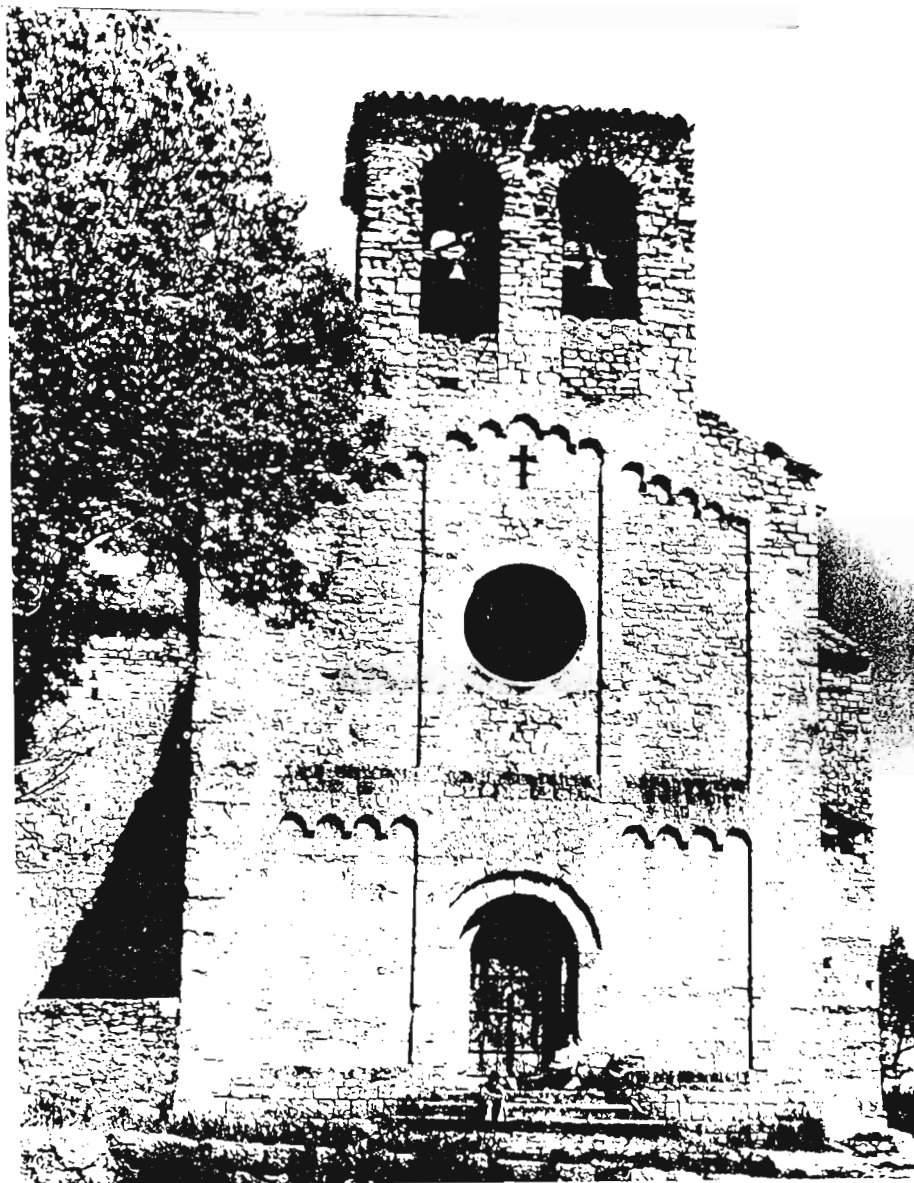
L'edifici de l'església és un excel·lent exemplar arquitectònic del romànic català del segle XI. Possiblement es tracta de l'edifici amb la més bella de les capçaleres del primer art romànic català. La planta és de creu llatina, amb un creuer en el qual s'obren tres absis semicirculars, perfectament acusats a l'exterior, cap al costat de llevant. El conjunt es rematat per un cimbori. La nau, molt bonica a l'interior, és coberta amb una volta de canó, igualment com els braços del transsepte, coberts també amb volta de mig punt.

L'absis central és molt elegant: després d'un petit cos d'edifici a manera de cor, s'obre mitjançant un plec que fa la degradació i li serveix de marc. El semicercle interior de l'absis és decorat amb cinc nínxols oberts al gruix del mur, tres dels quals emmarquen devers la part superior una finestra senzilla de doble esqueixada. Aquests nínxols s'estenen, aom a l'església de Sant Vicenç de Cardona, des del nivell del sòl fins a l'arrencada de la volta. Sobre els arcs del creuer reposa el majestuós cimbori, mitjançant trompes còniques; és un cimbori poligonal de dotze cares, únic exemple a la Catalunya d'aquest període; per això fou pres com a model per Elis Rogent en reconstruir la basílica de Ripoll, la qual dotà d'un cimbori semblant.

Un altre element digne d'esment són els seus tres magnífics absis que formen un dels conjunts estèticament més perfectes de tota l'arquitectura romànica catalana, model d'equilibri de la forma i amb decoració sòbria i elegant: arcuacions llombardes en grups de cinc, separats per dues faixes verticals que emmarquen també la finestra d'espitllera, en l'absis central, i corones d'arcuacions sense faixes en els absis laterals.

Un d'altres elements importants de l'edifici és la façana que dona a ponent. A la part inferior i al cen-

La façana principal és una mostra de sobrietat i simplicitat arquitectònica. El campanar d'espadanya per a aixoplugar al campaner, i l'ull de bou, per a donar més claror a l'interior, són obres posteriors.

tre hi ha la porta principal d'entrada. El portal no té llin- da. El mur de la fa- çana és dividit ho- ritzontalment. La part superior és co- ronada per un fris d'arcuacions cegues que segueixen la do- ble inclinació de la teulada i s'ajunen en grups de cinc per mitjà d'unes lesenes divisòries, formant una mena de tríptic decoratiu molt auster però molt elegant. A la part inferior, a banda i banda de la porta hi ha un pany de paret coronat per

un fris d'arcuacions cegues. El mur té a la part alta una petita obertura cruciforme, sobre el finestral circular; aquest possible- ment substituï una finestra romànica originària, més adient amb el conjunt. El campanar és posterior.

L'església tenia també obres d'art valuoses en el seu interior. Les que s'han pogut salvar són un interessant frontal d'altar de la fi del segle XIII o principis del XIV, i un notable retaule, amb- dós dedicats a representar escenes de la vida de l'apòstol Sant Jaume. Avui dia es conserven al Museu Diocesà de Solsona. Hi ha en- cara una pica d'aigua beneïda que correspon als orígens de l'edifi- ci.

ITINERARI DE LA MARXA: (Sant Maurici-la Quar-Borredà)

- Oh 00' S'inicia la caminada en el mateix nucli de Sant Maurici de la Quar, per mediació d'un camí que des de la plaça fa avançar-nos en direcció nord. El camí resta enlairat a l'esquerra d'un torrent; és la capçalera del torrent del Reguetell.
- Oh 02' Deixem el camí just en el moment precedent de traspasar el llit del torrent, que ja porta aigua degut a la proximitat d'una font. Així, doncs, avancem dreturament i de forma ascendent, deixem el camí que feia un revol a la dreta.
- Oh 06' Clariana. Davant el dubte avancem frontalment per un corriol que ben seguit ens fa guanyar alçada. La capçalera del torrent resta ara al costat esquerre.
- Oh 10' Avancem sobre un rocallís pujador. Des d'aquí observem una bella panoràmica de l'encimbellada ermita de Sant Isidre.
- Oh 12' Bifurcació. Seguim el corriol, cap a l'esquerra.
- Oh 13' Veiem, a la nostra dreta, les dependències de la masia de Coll Tinyós.
- Oh 14' Sense deixar el corriol, traspassem un camí-pista. Se'ns obra a la dreta, un vast panorama sobre la regió del Lluçanès. El corriol segueix ascendent. Resta a sota nostre la capçalera del torrent de Vilardell.
- Oh 18' Ascendim en curtes i fortes ziga-zagues. Copsem la similitud de la roca amb el conglomerat montserratí.
- Oh 19' Balconada natural. Bon indret per a fotografiar el paisatge. Ben seguit se'ns ajunta un altre corriol.
- Oh 23' El corriol esdevé camí planer dins el bosc, compost bàsicament per pi roig.
- Oh 25' El camí manté encara les restes d'un empedrat.
- Oh 27' Després d'una giragonsa, entremig d'uns blocs de roca despresos, arribem a un collet. En aquest punt deixem el camí i seguim cap a la dreta per un corriol ombrívol i planer. El fondal és ara al costat esquerre. En un punt veiem el pic culminant de la serra de Pic-en-cel, el Salga-aguda(1171m).
- Oh 30' Visió del santuari de la Quar; al fons, el Pirineu nevad. Passem per la carena, just a mil metres d'alçada. Poc després seguim pel faldar oest.
- Oh 39' Porta natural de pedra. Parada reglamentada de 5 minuts de descans.

El pic de Salga Aguda (1.171 m). punt culminant de la serra de Pic-en-cel que marca la divisòria entre el Merlès i el Llobregat.

.../...

0h 44' Reprenem la marxa. El corriol davalla decididament.

0h 49' Bona visió de la Quar, ara més proper.

0h 52' Aiguabarreig de camins. No empenem cap desviació. En l'actualitat el més efectiu és seguir els senyals GR-4 dels Senders de Gran Recorregut. Ben seguit traspasem un rocallís; el corriol planeja, baixant i pujant lleugerament.

0h 55' Coll de la Creu de Jovell. El corriol que seguim ha fet cap a una ampla pista. Cap a l'esquerra aniríem a la Portella, i cap a la dreta fent un bon tomb tornariem a Sant Maurici. Uns senyals indicadors són clavats a la mateixa creu, de fusta, orientant el marxador que l'el separen del santuari de la Quar. Efectivament, un camí força pujador ens hi mena en uns quants minuts més dels assenyalats.

1h 13' Santuari de la Quar(1070m). Ampla visió a 360º.(Vegeu la descripció referent a la Quar). Parada de 15 minuts.

1h 28' Retornem pel mateix camí.

1h 40' Tornem a ésser a la Creu de Jovell. Ara seguim la pista en direcció est, que davalla molt lleugerament.

1h 47' Presenciem dues masies al mig d'un prat que confereixen un paisatge bell.

1h 55' Som en el pla de la Quar. Les dues masies que veiem fa ja estona reben el nom de Can Pou i de Can Subirats. Al mig del pla una font d'aigua molt fresca ens apaga la sed. Parada de 5 minuts.

2h 00' Des de la font traspasem el camp en direcció nord per sortir-ne mitjançant un corriol baixador. Ben seguit un senyal

.../...

La mola rocosa on s'assenta el santuari de la Quar, cercada per cingleres d'absoluta verticalitat les quals mostren la massa de conglomerats, possibles al·luvions d'un hipotètic riu.

.../...

ens indica: Borredà 2h, Sant Maurici 1h 20', Sant Jaume de Frontanyà 5h 58', Cobert de Puigcercós 2h 46'. Naturalment avancem en direcció a Borredà.

2h 05' Capçalera del torrent de Puigdolí. El camí davalla per l'esquerra del torrent. Poc després traspassem el llit del torrent, que ja porta **aigua** malgrat llur escàs recorregut. En aquest punt, on s'hi ajunta encara l'aigua de la font de la Perxa, agafem un corriol pel costat esquerre que puja decidament.

2h 08' Entrem en un camí, igualment ascendent.

2h 11' Arribem a la masia de Puigdolí, en estat ruinós. Sense deixar el corriol entrem ara en un bosc d'alzines. Anem guanyant altura de forma continuada.

2h 18' Collet. A partir d'aquí el camí davalla, a voltes precipitadament, per un encaixonat de pedra disgregada que entorpeix la viabilitat. Som a l'obaga de la capçalera d'un altre tor-

.../...

.../...
rent.

- 2h 25' Traspassem el llit del torrent. Immediatament el corriol esdevé pujador. Observem, enrerē, una cinglera de bella factura, adivinant que hem caminat per sobre d'ella.
- 2h 33' El corriol planeja i baixa lleugerament. En un punt veiem, al fons, una gran roca abaumada. Avancem novament en sentit ascendent.
- 2h 37' Per sobre la cinglera apareixen les dependències del santuari de la Quar. Algun fotògraf ho aprofita...
- 2h 39' Collet. Des d'una roca se'ns ofereix una ampla visió. Ara baixem lleugerament. Entrem a la capçalera del torrent de Forcons, que resta a la nostra dreta.
- 2h 51' Coll de Forcons. Entrem a la vall del riu Merdançol. Parada de descans de 10 minuts.
- 3h 01' Iniciem el pronunciat descens, refusant dreceres i resseguint les giragonses del camí. En algun punt copsem les crestes de la serra de Pic-en-cel.
- 3h 09' Anem a fer cap, materialment, en una pista forestal de formació recent; oberta amb tan poca sensibilitat que se'ns féu difícil als organitzadors reprendre el camí. Ara, doncs, no serà obstacle. La traspassem per seguir entre el bosc per un corriol i tornar a fer cap, ben seguit, a la mateixa pista. Al primer revol la deixem definitivament tot endinsant-nos en el bosc per un corriol que suposem és el mateix que hi havia des de la primera interferència.
- 3h 16' Bifurcació. Seguim el corriol de l'esquerra. Sorprèn agradablement el cant del ocells.
- 3h 21' De nou dos corriols. Igualment, seguim a l'esquerra. Resta al costat dret un barranquet portador d'un minse cabdal d'aigua.
- 3h 30' Traspassem el curs d'aigua d'un barranquet. Seguidament passem sobre un pontet de pedra, que amenaça ensulsiar-se. Després copsem la bellesa d'aquest indret, senzill però singular. El camí planeja, ara per la dreta del curs descendent de l'aigua, que ràpidament assoleix un cabdal més important. L'aigua s'entolla i es despenja per un seguit de petits saltants que trenquen la monotonia del silenci, alhora que circula per un encaixonat de pedra. Malauradament no tenim ocasió d'apropar-nos-hi en la mesura desitjable. Esporàdicament veiem la vila de Borredà, encara a certa distància.
- 3h 40' Curt i ràpid baixador per un sòl relliscós de graveta rojenca al costat mateix d'una gran roca.
- 3h 41' Pont sobre el riu Merdançol, d'una sola arcada. El coronem tot presenciant el curs del riu. El caminó esdevé pujador. Refusem una pista que finia just a la nostra esquerra. .../...

.../...

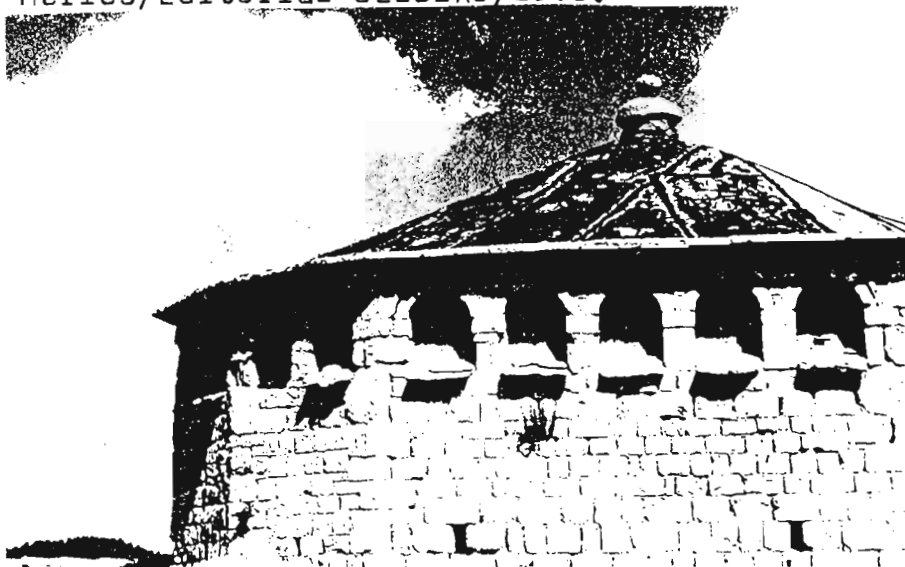
3h 46' Traspassem el curs visible del col·lector general de Borredà. Indret desagradable i que no mereix cap més atenció. Un corriollet planeja paral·lelament, per la part inferior de la carretera.

3h 55' Arribem a peu de la carretera on donem per acabar l'itinerari. Uns senyals ens indiquen, desafiants, la marxa efectuada.

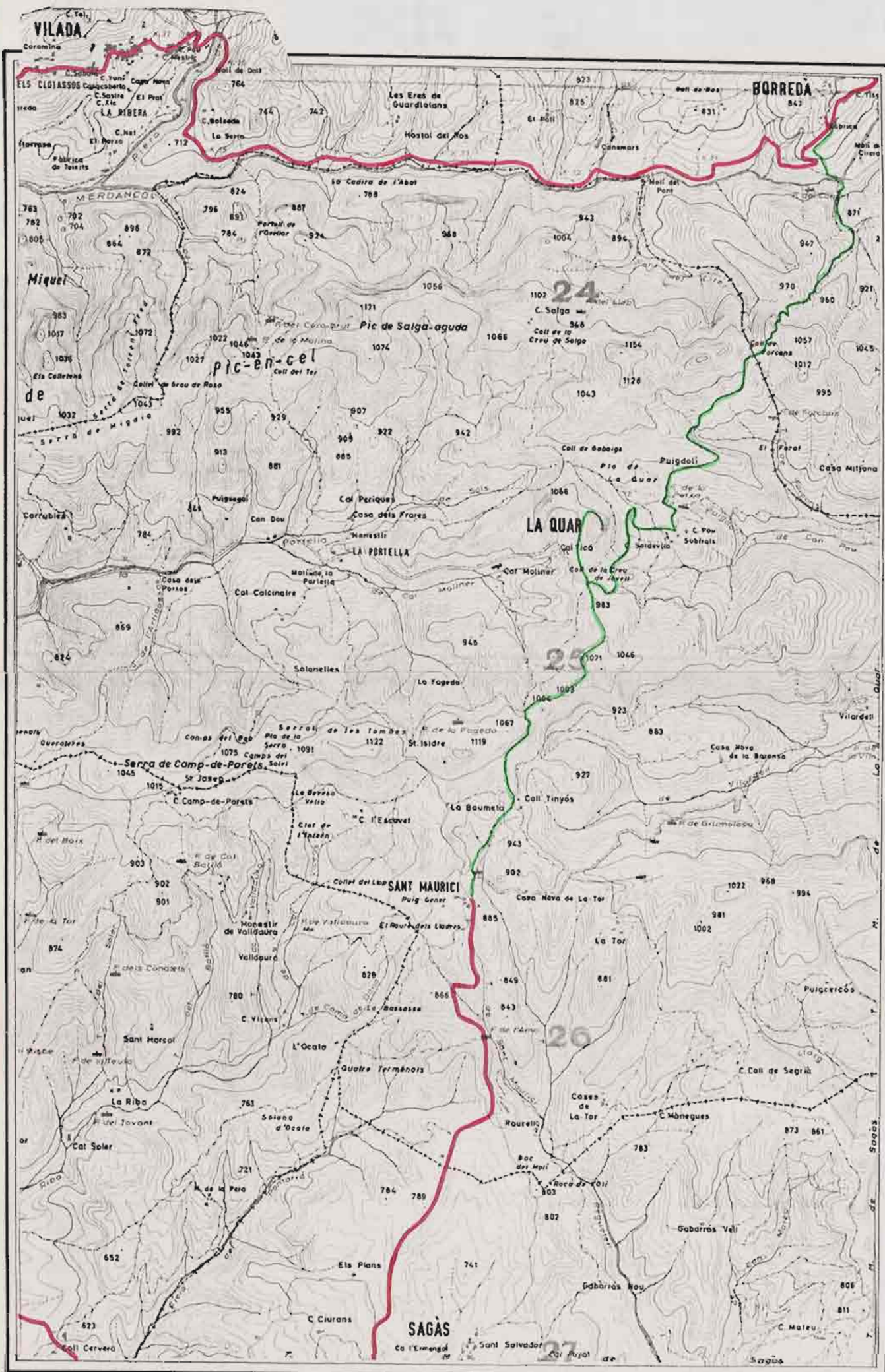
Horari real de marxa	3h 20'
Parades de descans	35'
=====	=====
Temps totalitzat	3h 55'

BIBLIOGRAFIA

- ARMENGOU Josep/El santuari de la M.de D.de Queralt/Ed.Montblanc /1971
- BARRAL, Xavier/L'art pre-romànic a Catalunya/Ed.62/1981.
- BURON, Vicenç/Guia de les esglésies romàniques/Artestudi/1977
- Cartografia:La Clusa-Pic.en.cel/Atles muntanyenc,30/Matamala.
- FOLCH i GUILLEM, R/La vegetació dels Països Catalans/Ketres/1981.
- Goig: Virolai a la M.deD. de Queralt, nota històrica/1966.
- Gran Enciclopèdia Catalana
- Gran Geografia Comarcal de Catalunya, vol.2/Fundació E.C./1981.
- JUNYENT, Eduard/Catalunya romànica:l'arquitectura,s.XI/Public. de l'Abadia de Montserrat/1975. /1979.
- RIBA, O. i d'altres/Geografia Física dels Països Catalans/Ketres/
- SANTANDREU, M. Dolors/ Sant Vicenç d'Obiols/opuscle ciclostilat/ /1982.
- VIGUÉ, Jordi-BASTARDES, Albert/ Monuments de la Catalunya Romànica:nº 1, el Berguedà/Artestudi edicions/1978.
- VINYETA, Ramon/ Sant Jaume de Frontanyà i l'alta vall del riu Merlès/Editorial CELBLAU/1978.

Aspecte parcial del cimbori dotzavat de Sant Jaume, un cas únic dintre l'arquitectura romànica del segle onzè, en les terres catalanes.

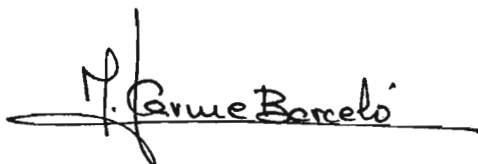
D'AQUEST TREBALL SE N'HAN FET UN TOTAL
DE CINQUANTA EXEMPLARS, SIGNATS I NUMERATS

Nº **17**

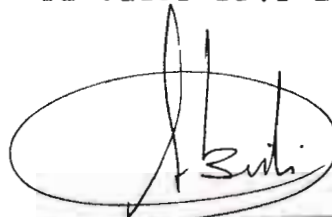
Vilanova i la Geltrú, 10 d'abril del 1983

Han col.laborat en aquest treball:

M.Carme BARCELÓ i MARTÍ

Salvador BUTÍ i PAPIOL

M.Dolors LACASA JORDAN

Josep M. ALSO TORRENTS

Virtut CASTRO i CAÑEVERAS

Antoni SAGARRA i MAS

1) Quin és el pic culminant de la serra de Pic-en-cel?

- 1 Salga-aguda
- X Puig Sa-llança
- 2 Roca Corbetera

2) D'on procedeix la imatge de la Mare de Déu romànica i que avui es guarda a la parròquia de Sant Maurici de la Quar?

- 1 Sant Andreu de la Quar
- X Santuari de la Quar
- 2 Monestir de la Portella

3) L'itinerari de la marxa a peu segueix, en gran part, els senyals dels Senders de Gran Recorregut. Quina numeració li correspon?

- 1 GR-3
- X GR-4
- 2 GR-7

4) La riera de Montclar, de quin riu és afluent?

- 1 Cardener
- X Merdançol
- 2 Merlès

5) A què obeeix la denominació cromàtica de pi negre?

- 1 el nom li prové de la fusta més fosca
- X l'escorça és més grisa que els altres pins
- 2 al cap de poc d'ésser tallat el tronc la part superficial s'enfosqueix

6) Quin municipi de la comarca del Berguedà ha adquirit un índex de creixement de població més elevat entre els anys 1900 i 1960

- 1 Cercs
- X Berga
- 2 Guardiola de Berguedà

7) A quin municipi pertany la parròquia de Sant Martí de Boatella?

- 1 Sant Jaume de Frontanyà
- X la Quar
- 2 Borredà

8) Com podem definir la forma de l'absis de Sant Vicenç d'Obiols?

- 1 semicircular, amb arcuacions i bandes llombardes
- X trapezial
- 2 ha desaparegut. No hi resten vestigis i, encara, hom dubta de la seva existència.

9) En quin any fou agregat a Berga el territori que conformava el el terme de la Valldan?(vegeu el croquis de la ciutat).

- 1 1963
- X 1975
- 2 1959

10) Que vol dir, etimològicament, el mot Queralt?

- 1 munt de grava
- X roures en un lloc enlairat
- 2 muntanya alta

11) On es conserva el frontal d'altar procedent de Sant Andreu de Sagàs i que el 1971 fou reproduït en un segell de correus?

- 1 Museu Diocesà de Solsona
- X Museu d'Art Modern de Catalunya
- 2 Museu Episcopal de Vic

12) A quin municipi pertany l'església parroquial de Sant Vicenç d'Obiols?

- 1 Les Planes
- X Gironella
- 2 Avià

13) A la baixa edat mitjana, amb motiu de la celebració de les festes del Corpus, fou quan s'inicià la Patum, tradició força viva encara actualment. Com s'anomenava primerament la Patum?

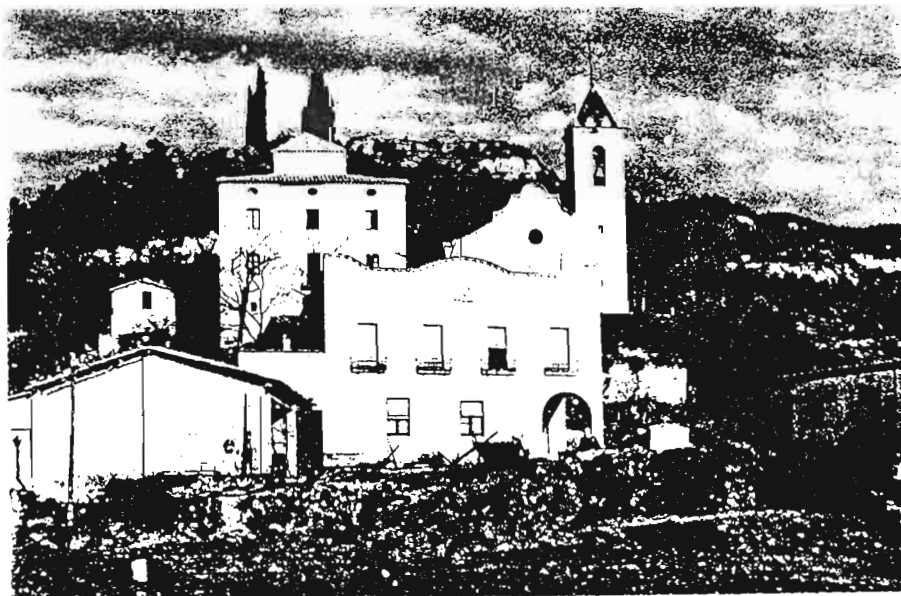
- 1 La patacada
- X La Carrerada o corredissa
- 2 La Bulla

14) Un dels tres grups conté els topònims de forma correcta, quin?

- 1 Bastereny
Olban
Merdansol
- X Santa Maria de Merlés
la Quart
la comarca del Bergadà
- 2 l'Espunyola
el riu Cardener
serra del Catllaràs

I N D E X =====

Salutació	pàgina 1
Geografia física	2
Clima	3
Vegetació	4
Fauna	7
Geografia humana	8
Sagàs. Sant Andreu de Sagàs.	10
Sant Maurici de la Quar	11
Santuari de la Quar	12
Sant Vicenç d'Obiols	14
Santuari de la Mare de Déu de Queralt . . .	16
Goig: Virolai a la Mare de Déu de Queralt .	19
Berga	20
Borredà	22
Sant Jaume de Frontanyà	22
Itinerari de la marxa a peu	26
Bibliografia	30
Mapa	31 i 32
Justificació	33
Travessa-Qüestionari	34
Index	36

La parròquia de Sant Maurici de la Quar on s'estatja, per major seguretat, la Mare de Déu romànica procedent del seu renombrat santuari.

